

การส่งเสริมหลักสี่ปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์
อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง*

THE PROMOTION OF THE SAPPAYA PRINCIPLES IN TEMPLE
ADMINISTRATION OF THE SANGHA IN KHAO CHAISON
DISTRICT, PHATTHALUNG PROVINCE

พระครูกาเดิม (สดใส อินทรวิโส)

Phrakhru Kadeim (Sodsai Indravamsa)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: 6703205009@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 29 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ 8 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ : 10 เมษายน 2569

Received 29 March 2026; Revised 8 April 2026; Accepted 10 April 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง 2) เพื่อศึกษาหลักสี่ปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อการส่งเสริมหลักสี่ปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

Citation:

* พระครูกาเดิม (สดใส อินทรวิโส). (2569). การส่งเสริมหลักสี่ปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(3), 1036-1051.

Phrakhru Kadeim (Sodsai Indravamsa). (2026). The Promotion Of The Sappaya Principles In Temple Administration Of The Sangha In Khao Chaison District, Phatthalung Province.

Modern Academic Development and Promotion Journal, 4(3), 1036-1051.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง พบว่า ยึดหลักความเป็นระเบียบ โปร่งใส และมีระบบงานที่ชัดเจน ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการ โดยเจ้าอาวาสมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนา กำกับดูแลทรัพย์สินตามพระธรรมวินัย และส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางจิตใจและแหล่งเรียนรู้ของประชาชน

2. หลักสัปปายะ 4 เป็นหลักธรรมว่าด้วยสิ่งที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย (1) อาวาสสัปปายะ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (2) อาหารสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม (3) บุคคลสัปปายะ บุคคลแวดล้อมที่เกื้อกูล และ (4) ธรรมสัปปายะ กิจกรรมทางธรรมที่เหมาะสม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสนับสนุนการบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการส่งเสริมหลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัด พบว่า มีการประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมวัดให้เหมาะสม การจัดอาหารที่เพียงพอและเป็นระบบ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน และการจัดกิจกรรมทางธรรมให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้การบริหารจัดการวัดมีประสิทธิภาพ เป็นระเบียบ และส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การส่งเสริม, หลักสัปปายะ 4, การบริหารจัดการ, คณะสงฆ์

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the concepts of temple administration and management of the Sangha in Khao Chaison District, Phatthalung Province, (2) to examine the principle of *Sappaya* as presented in the Theravada Buddhist scriptures, and (3) to promote the application of the *Sappaya* principle in the temple administration and management of the Sangha in Khao Chaison District, Phatthalung Province. This study employed a qualitative research methodology. Data were collected through in-depth interviews with 20 key informants and analyzed using content analysis.

Findings were as follows:

1. The concepts of temple administration of the Sangha in Khao Chaison District, Phatthalung Province were based on orderliness, transparency, and systematic management. The administration covered four main aspects: governance, religious education, propagation, and public utilities. The abbot played a crucial role in policy formulation, development planning, asset supervision in accordance with the Vinaya, and fostering collaboration with the community, aiming to develop the temple as a spiritual center and a learning hub for the public.

2. The Four Sappaya principles, as found in Buddhist scriptures, refer to conducive conditions that support living and spiritual practice. These consist of: (1) Avasa-sappaya (suitable environment), (2) Bhojana-sappaya (appropriate food), (3) Puggala-sappaya (supportive persons), and (4) Dhamma-sappaya (suitable Dhamma activities). These principles serve as key factors contributing to effective temple administration.

3. The promotion of the Four Sappāya principles in temple administration was implemented concretely through environmental improvement, proper and sufficient food management, fostering positive relationships between monks and the community, and organizing appropriate Dhamma activities for target groups. These practices enhanced the efficiency, orderliness, and sustainability of temple administration and contributed to the advancement of Buddhism.

Keywords: Promotion, The Sappaya principle, Management, Buddhist Sangha

บทนำ

การบริหารจัดการวัดในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาและความสงบสุขของสังคม โดยเฉพาะในชุมชนชนบทซึ่งวัดทำหน้าที่เป็นมากกว่าสถานที่ประกอบศาสนกิจ แต่ยังเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และพัฒนาจิตใจของประชาชน นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

และเป็นผู้นำกิจกรรมของชุมชน ทั้งในด้านสังคม การศึกษา การสงเคราะห์ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ สถานะของพระสงฆ์และวัดจึงมีความสำคัญยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา หากพระสงฆ์ปฏิบัติสอดคล้องกับหลักธรรม สังคมก็จะเกิดศรัทธาและทำให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรือง ตรงกันข้าม หากขาดหลักการและไม่สามารถนำพาสังคมไปสู่คุณธรรมได้ วัดและพระสงฆ์ย่อมได้รับผลกระทบด้านความเชื่อถือศรัทธาโดยตรง

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย ทั้งในด้านค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรม ส่งผลให้เกิดคุณลักษณะสำคัญ เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อ ความอดทน และความรักสงบ โดยมีวัดเป็นสถาบันหลักในการธำรงรักษาคุณค่าทางศีลธรรมและวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นศูนย์กลางจิตใจและแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นการบริหารจัดการวัดจึงควรดำเนินไปอย่างเหมาะสมตามหลักสัปปายะ 4 ได้แก่ อาวาส สัปปายะ โภชนะสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธรรมสัปปายะ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาพระสงฆ์และประชาชน ส่งเสริมให้วัดเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ ศูนย์กลางชุมชน และกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องและยั่งยืนบนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550)

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการวัดในหลายพื้นที่ของอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ยังคงต้องเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายภายใต้บริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของประชาชน จากการศึกษาภาคสนามพบประเด็นปัญหาที่สำคัญหลายด้าน กล่าวคือ ประการแรก การดูแลอาคารสถานที่และภูมิทัศน์ของวัดยังขาดความเป็นระบบ อาคารบางส่วนมีสภาพชำรุดทรุดโทรม และการจัดสภาพแวดล้อมยังไม่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์และการปฏิบัติธรรมตามหลักอาวาสสัปปายะ ประการที่สอง ด้านอาหารบิณฑบาต พบว่ามีแนวโน้มเป็นอาหารสำเร็จรูปหรือมีคุณค่าทางโภชนาการไม่เหมาะสม ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักโภชนาสัปปายะ และอาจส่งผลต่อสุขภาพของพระสงฆ์ในระยะยาว ประการที่สาม การบริหารบุคลากรภายในวัดยังขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนของพระสงฆ์และฆราวาสที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง โดยยังขาดความเข้าใจร่วมกันในหน้าที่ รวมถึงขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการ ทำให้ไม่สามารถส่งเสริมบุคคลสัปปายะได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประการสุดท้าย ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีส่วนร่วมทางศาสนาน้อยลง ขณะที่วัดบางแห่งยังปรับตัวไม่ทัน

ต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการสื่อสารและกิจกรรม ส่งผลให้ความผูกพันและความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชนลดลงอย่างเห็นได้ชัด

จากสภาพปัญหาด้านการบริหารจัดการวัดดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการผลักดันและประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเอื้อต่อการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ควบคู่กับการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง” จึงมีความสำคัญในการนำเสนอแนวทางเชิงระบบที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับศักยภาพของคณะสงฆ์ในการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และคงไว้ซึ่งบทบาทของวัดในฐานะศูนย์รวมจิตใจ ศูนย์กลางทางวัฒนธรรม และแหล่งปลูกฝังคุณธรรมของประชาชนได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อศึกษาหลักสัปปายะ 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อการส่งเสริมหลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

การทบทวนวรรณกรรม

1. การบริหาร หมายถึง กระบวนการหรือศิลปะในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยความร่วมมือจากบุคคลอื่น โดยผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการวางแผน การจัดโครงสร้างองค์กร การคัดเลือกและมอบหมายบุคลากร ตลอดจนการสั่งการและควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ ให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับมุมมองทางพระพุทธศาสนา การบริหารสามารถอธิบายได้หลายแนวทาง ซึ่งโดยสรุปอาจแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ โดยแนวทางที่เหมาะสมที่สุดคือการยึดหลักธรรมเป็นสำคัญ มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยไม่ปล่อยให้อคติหรือความขัดแย้งส่วนบุคคลเข้ามามีอิทธิพล พร้อมเปิดโอกาสให้

ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน อันจะนำไปสู่ทั้งความสำเร็จของงานและความร่วมมือของบุคลากร แนวคิดดังกล่าวเรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” ซึ่งเป็นการบริหารที่ผสมผสานทั้งอำนาจและคุณธรรมอย่างสมดุล. (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2542)

2. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย จากการศึกษาในหนังสือพุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย สามารถสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและปัญญา อันเกิดจากการแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาชีวิตของมนุษย์โดยพระพุทธเจ้า ซึ่งครอบคลุมทั้งปัญหาส่วนบุคคลและปัญหาทางสังคม จนกระทั่งพระองค์ทรงค้นพบแนวทางที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างแท้จริง ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ พระองค์จึงทรงนำหลักการดังกล่าวมาเผยแผ่เพื่อประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติ ทำให้เกิดเป็นหลักธรรมคำสอนที่มีคุณค่าและได้รับการสืบทอดเผยแพร่อย่างกว้างไกลต่าง ๆ ของโลก ทั้งโดยพระองค์เองและพระสาวก แม้ภายหลังจากการเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว หลักธรรมคำสอนก็ยังคงดำรงอยู่ในฐานะมรดกทางปัญญาที่สำคัญ และยังคงทำหน้าที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการแก้ไขปัญหามนุษย์สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน (คุณ โทชนันท์, 2545)

3. บทบาทของวัดที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทยสามารถสรุปได้ว่า วัดเป็นสถาบันสำคัญของชุมชนที่ทำหน้าที่หลากหลายทั้งด้านศาสนา การศึกษา สังคม และวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นแหล่งอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่บุตรหลาน เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของประชาชนทุกช่วงวัยผ่านการฟังธรรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นแหล่งดูแลสุขภาพตามภูมิปัญญาพื้นบ้านและรวบรวมตำราทางการแพทย์ อีกทั้งยังเป็นสถานที่ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส รวมถึงเป็นที่พักพิงของผู้เดินทาง นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของการพบปะสังสรรค์และการจัดกิจกรรมของชุมชน มีบทบาทในการจัดงานประเพณีและเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ตลอดจนเป็นแหล่งกำเนิดและสืบสานศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ อันสะท้อนถึงความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างวัดกับวิถีชีวิตของคนไทยในทุกมิติ (พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ, 2533)

4. การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสปปายะ ตามแนวพุทธจิตวิทยา” (พระมหาเสถียร สุวโจ (ณณวิงษ์), 2561) พบว่า วัดมีจุดเด่นด้านความสงบ ร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม และการคมนาคมสะดวก แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่ยังไม่เอื้อต่อความเป็นสปปายะอย่างสมบูรณ์ รวมถึงชุมชนบางส่วนยังกังวลต่อการเปลี่ยนแปลง แนวทางพัฒนาจึงมุ่งเน้นการปรับสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เหมาะสม ควบคู่กับการจัดกิจกรรมทาง

ศาสนาและกิจกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้มาทำบุญอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถส่งเสริมความสุขได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และปัญญา

5. การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดให้เป็นสัปปายะ” (ศิริดา ยะโอษฐ์, 2565) พบว่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้มีลักษณะสอดคล้องกับหลัก สัปปายะ โดยอาศัยการตีความตามหลักพุทธศาสตร์ควบคู่กับข้อมูลเชิงประจักษ์จากการลงพื้นที่วิจัย แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบความหมายของสัปปายะในเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปปรับใช้ได้บริบทปัจจุบัน ซึ่งในที่นี้สัปปายะหมายถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อความผ่อนคลาย การเรียนรู้ และการพัฒนาตนเอง อันจะนำไปสู่ความเจริญทั้งด้านวัตถุและจิตใจ เมื่อวัดมีความเป็นสัปปายะอย่างเหมาะสม ย่อมส่งผลให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและเข้ามามีส่วนร่วมกับวัดมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเป็นไปในทิศทางที่เข้มแข็งและเกื้อกูลกันมากยิ่งขึ้น

6. การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา” (พระครูนนทสารกิจ (จิรัฏฐ์ อานนโท), 2566) พบว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสมีความสำคัญในทุกด้าน โดยควรเริ่มจากการกำหนดระเบียบและแนวทางที่ชัดเจน ทั้งด้านอาคารสถานที่ ความสะอาด การจัดอาหาร และการมอบหมายหน้าที่บุคลากรอย่างเหมาะสม โดยมีการปกครองเป็นแกนหลักในการพัฒนา พร้อมทั้งประยุกต์ใช้หลักสัปปายะให้สอดคล้องกับบริบทของวัด การบริหารที่มีประสิทธิภาพควรมุ่งเน้นความร่วมมือและศรัทธามากกว่าการใช้อำนาจ และยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานในการสร้างระเบียบและวัฒนธรรมที่ดีภายในวัด

7. การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาชุมชนสร้างสุขของชุมชนบ้านหนองหรั่ง ตำบลบางรูป อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช” (พระโกศล เขมรโต, 2566) พบว่า สภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านหนองหรั่งควรยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง โดยมุ่งพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา เพื่อแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ หลักสัปปายะ 4 เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความเจริญของชีวิต หากนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า เกิดความสุขและความเจริญอย่างยั่งยืนทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

8. การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดตรัง” (พระภานุพงษ์ ฐิติธมโม (ใจแข็ง), 2567) พบว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสควรมีระเบียบและระบบที่ชัดเจน ทั้งด้านสถานที่ อาหาร และบุคลากร เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักสัปปายะเป็นแนวทางในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม ควบคู่กับการใช้หลักพระธรรมวินัยในการบริหาร เน้นความร่วมมือและศรัทธามากกว่าการใช้อำนาจ เพื่อให้วัดพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า แสดงให้เห็นว่า หลักสัปปายะ มีองค์ประกอบจากเหตุและปัจจัยที่หลากหลาย ซึ่งส่งเสริมให้เกิดปัญญา ปัจจัยเหล่านี้อาจรวมถึงการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้หรืออยู่ใกล้แหล่งความรู้ การสนทนากับนักปราชญ์ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน หรือผู้ที่ได้รับการยกย่องจากสังคม รวมถึงการสั่งสมบุญที่ดีจากชาติก่อน ๆ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดปัญญา ในพระพุทธศาสนา พระสารีบุตรเถระ อัครสาวกของพระพุทธเจ้า ได้รับการยกย่องในฐานะผู้มีปัญญาเลิศ โดยพระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านว่าเป็น “เสนาบดีแห่งพระธรรมวินัย” พระสารีบุตรไม่เพียงเป็นผู้มีปัญญาอันยอดเยี่ยม แต่ยังมิบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมวินัยไปทั่วดินแดนชมพูทวีปในยุคนั้น นอกจากความสามารถทางปัญญาที่ทำให้ท่านเป็นที่ยอมรับแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พระสารีบุตรเถระได้รับการยกย่องอย่างสูงก็คือ การมีธรรมอยู่ในใจ ท่านเผยแผ่ธรรมะด้วยเมตตาธรรมต่อสรรพสัตว์ ทำให้ปัญญาของท่านเป็นที่เคารพนับถือในหมู่คนรอบข้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ศึกษาหลักสัปปายะ 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และศึกษาแนวทางการส่งเสริมหลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1) รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมุ่งศึกษาความหมาย แนวคิด และแนวทางการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดและหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องอาศัยการตีความข้อมูลเชิงลึกจากเอกสารและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ศึกษา

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 20 รูป/คน คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือประสบการณ์ เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด ประกอบด้วย (1) เจ้าคณะปกครอง จำนวน 5 รูป (2) ตัวแทนคณะกรรมการวัด จำนวน 5 คน (3) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน และ (4) ตัวแทนประชาชน จำนวน 5 คน

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

(1) แบบบันทึกการศึกษาเอกสาร (Document Analysis Form) สำหรับรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

(2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured In-depth Interview) ซึ่งครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการวัด หลักสัปปายะ 4 และแนวทางการประยุกต์ใช้ โดยเครื่องมือได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการ 2 แนวทางหลัก ได้แก่

(1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study)

- แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

- แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง

(2) การศึกษาภาคสนาม (Field Study)

- ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน

- มีการขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ และบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ

- ดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ตามช่วงเวลาที่กำหนด

ผลการวิจัย

1. แนวคิดการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่บนการบูรณาการระหว่างหลักพระธรรมวินัย จารัตประเพณี และกฎหมาย เพื่อให้วัดสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคม โดยเจ้าอาวาสมีบทบาทเป็นผู้นำหลักในการบริหารจัดการวัดทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการพัฒนาสาธารณประโยชน์ ตามภารกิจของคณะสงฆ์และหน้าที่ตามกฎหมาย การบริหารวัดจำเป็นต้องมีระบบ ระเบียบ และการวางแผนที่ชัดเจน ทั้งด้านสถานที่ ความสะอาด การจัดการบริการ และการบริหารบุคลากร โดยเฉพาะด้านการปกครองซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ทั้งนี้ การบริหารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการยึดหลักธรรมเป็นพื้นฐาน เพื่อให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนา การเรียนรู้ และการพัฒนาคุณธรรมของชุมชนได้อย่างแท้จริง

2. หลักสัปปายะ 4 ในพระพุทธศาสนา หมายถึง สภาพแวดล้อมและปัจจัยที่เหมาะสมเอื้อต่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติธรรม ทั้งด้านที่อยู่อาศัย อากาศ อาหาร ยารักษาโรค และบุคคลแวดล้อมที่มีคุณธรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านจิตใจและปัญญา หลักสัปปายะครอบคลุมทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่เกื้อหนุนการเจริญสมณะและวิปัสสนา ไม่เพียงสำคัญต่อผู้ประพฤติพรหมจรรย์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการดูแลผู้เจ็บป่วยให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม อีกทั้งในสมัยพุทธกาลยังมีพุทธบริษัทและผู้มีศรัทธาคอยอุปถัมภ์ปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม อันนำไปสู่ความเจริญสูงสุดทางพระพุทธศาสนา

3. การส่งเสริมหลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง พบว่า อาวาสสัปปายะ อาหารสัปปายะ บุคคลสัปปายะ และธรรมสัปปายะ เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยแก้ไขปัญหาการบริหารวัดได้อย่างเป็นระบบ ทั้งด้านการปรับปรุงอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับการใช้งานและวิถีชุมชน การส่งเสริมโภชนาการที่เหมาะสมของพระสงฆ์ การสร้างความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างบุคลากรในวัด และการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนผ่านการสื่อสารและกิจกรรมที่สอดคล้องกับยุคสมัย โดยเมื่อบูรณาการหลักสัปปายะทั้ง 4 เข้าด้วยกัน จะช่วยยกระดับการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน และฟื้นฟูบทบาทของวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ เจ้าอาวาสในฐานะผู้นำจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์และแนวทางการบริหารอย่าง

ชัดเจน ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐาน เพื่อให้การพัฒนาวัดเป็นไปอย่างมีระเบียบ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระสงฆ์และสังคมโดยรวม

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมหลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการบริหารวัด หลักสัปปายะ 4 และแนวทางการนำไปใช้ ผลการศึกษาพบว่า การบริหารวัดขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของเจ้าอาวาส ซึ่งต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย โดยเจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีความรู้ด้านการบริหาร การพัฒนาองค์กร และการแก้ไขปัญหา เพื่อให้สามารถพัฒนาวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสังคม

สถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในมิติด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางวัตถุเป็นสำคัญ ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมือง มีลักษณะความเป็นปัจเจกนิยมสูงขึ้น ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาอาศัยในชุมชนลดลง และเกิดแนวโน้มของสังคมบริโภคนิยมมากยิ่งขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนบางส่วนห่างเหินจากวัดและพระพุทธศาสนา ระดับความศรัทธาลดลง และก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม อาทิ ความเสื่อมถอยทางศีลธรรม การลดลงของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา การขาดที่พึ่งทางจิตใจ และความอ่อนแอของสถาบันชุมชน ด้วยเหตุนี้ วัดและคณะสงฆ์จึงต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย ซึ่งยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ในด้านการปกครองวัด “อาหาร” นับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญในระบบคณะสงฆ์มาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากพุทธศาสนิกชนมีค่านิยมในการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ แตกต่างจากสมัยพุทธกาลที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ออกบิณฑบาตและจาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ อย่งไรก็ตาม ในบริบทปัจจุบัน การบริหารจัดการด้านอาหารภายในวัดมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อันเนื่องมาจากจำนวนพระภิกษุ สามเณร และผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่มีความหลากหลาย รวมถึงความจำเป็นในการจัดการด้านสุขอนามัย ระบบครัว และการบริหารโรงทานให้สอดคล้องกับกิจกรรมของวัด ปัญหาสำคัญที่พบ คือ การขาดแคลนบุคลากรทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ที่มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการศาสนสถาน ส่งผลให้การดำเนินงานขาด

ความต่อเนื่องและประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ คุณ โทซันท์ ที่อธิบายว่า พระพุทธศาสนาเป็นระบบความคิดเชิงเหตุผลที่มุ่งแก้ไขปัญหาชีวิตทั้งในระดับปัจเจกและสังคม โดยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ายังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาของมนุษย์และสังคมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูนนทสารกิจ (จิรัฏฐ์ อานนโท) เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา” ซึ่งพบว่า การบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเริ่มจากการวางระบบและระเบียบแบบแผนในการดำเนินงานอย่างชัดเจน ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ เช่น การจัดการเสนาสนะและความสะอาด ด้านอาหาร เช่น การจัดระบบโรงทาน และด้านบุคลากร โดยเจ้าอาวาสต้องมีการมอบหมายหน้าที่อย่างเหมาะสมเพื่อลดภาระและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การปกครองวัดถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกมิติ โดยการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะให้สอดคล้องกับบริบทของวัดจะช่วยให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การบริหารที่ดีไม่ควรอาศัยอำนาจเชิงบังคับ แต่ควรใช้หลักธรรมในการสร้างความร่วมมือและศรัทธาในองค์กร และยังได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระภานุพงษ์ ฐิติธมโม (ใจแข็ง) เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดตรัง” ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพต้องครอบคลุมทั้งการวางแผนงานอย่างเป็นระบบ การจัดการด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม การจัดระบบโรงทาน และการบริหารบุคลากรให้เหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยหลักสัปปายะเป็นแนวคิดที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย อาหาร สิ่งแวดล้อม และบุคคล ซึ่งช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาตนเองและการดำเนินกิจกรรมของวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระธรรมวินัย ควบคู่กับการสร้างความร่วมมือและศรัทธาจากทุกภาคส่วน อันจะนำไปสู่การพัฒนาวัดและคณะสงฆ์อย่างยั่งยืนในระยะยาว

โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีพัฒนาการแตกต่างจากอดีตอย่างชัดเจน ครอบคลุมภารกิจสำคัญหลายด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งล้วนมีรูปแบบและแนวทางปฏิบัติที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบ แนวคิด และวิธีการบริหารจัดการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรคณะสงฆ์ โดยผู้นำทางการปกครองจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นที่

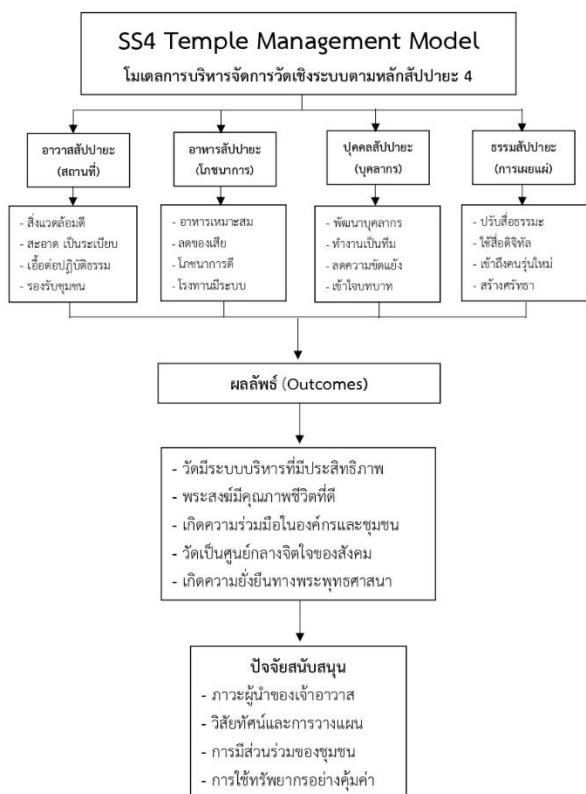
ยอมรับของทั้งคณะสงฆ์และสังคม ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเสงี่ยม สุวโจ (มณีนวรงค์) เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะ ตามแนวพุทธจิตวิทยา” ซึ่งพบว่า การพัฒนาวัดควรอาศัยการวิเคราะห์บริบท (SWOT) โดยมีทั้งจุดแข็งด้านความสงบ ร่มรื่น และการเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม และจุดอ่อนด้านสภาพแวดล้อมที่ยังไม่เหมาะสมต่อความเป็นสัปปายะ ขณะเดียวกันได้เสนอรูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขที่ครอบคลุมทั้งด้านสิ่งแวดล้อมภายในวัด การจัดกิจกรรมทางศาสนา และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจของผู้มาปฏิบัติธรรมในระดับมาก และส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติทางกาย อารมณ์ สังคม และปัญญา อันสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

การบริหารจัดการวัดในแต่ละด้านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางทางศาสนา การศึกษา และการพัฒนาชุมชน โดยต้องอาศัยการกำหนดระบบและระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้งด้านการก่อสร้างเสนาสนะ การรักษาความสะอาด การจัดระบบอาหารหรือโรงทาน และการบริหารบุคลากรอย่างเหมาะสม ขณะที่ด้านการปกครองถือเป็นแกนหลักในการกำกับดูแลกิจการให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย ทั้งนี้ การบริหารจัดการวัดจำเป็นต้องควบคู่กับการพัฒนาภาวะผู้นำและการบูรณาการหลักธรรม เช่น สัปปายะ 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและความเป็นระเบียบขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริดา ยะโอษฐ์ ที่พบว่า การพัฒนาวัดให้เป็นสัปปายะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระโกศล เขมรโต ที่ชี้ว่าการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 สามารถพัฒนาคนและชุมชนให้เกิดความเจริญทั้งด้านกายและจิตใจ อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของสังคมโดยรวม

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในรูปแบบ “SS4 Temple Management Model” ซึ่งเป็นโมเดลการบริหารจัดการวัดเชิงระบบตามหลักสัปปายะ 4 โดยบูรณาการหลักพระธรรมวินัยกับศาสตร์การบริหารสมัยใหม่ ครอบคลุม 4 มิติสำคัญ ได้แก่ อาวาสสัปปายะ (สภาพแวดล้อมเหมาะสม) อาหารสัปปายะ (โภชนาการที่เหมาะสม) บุคคลสัปปายะ (การพัฒนาบุคลากรและความร่วมมือ) และธรรมสัปปายะ (การเผยแผ่ธรรมะให้สอดคล้องสังคม) ซึ่ง

ขับเคลื่อนผ่านกระบวนการบริหารเชิงระบบ ได้แก่ การวางวิสัยทัศน์ การวางแผน การจัดองค์กร การดำเนินงาน และการประเมินผล ส่งผลให้สามารถยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ แก้ไขปัญหาภายในวัด และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและชุมชนอย่างยั่งยืน ดังแผนภาพ SS4 Temple Management Model โมเดลการบริหารจัดการวัดเชิงระบบตามหลักสี่ปายะ 4 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 SS4 Temple Management Model

SS4 Temple Management Model “โมเดลการบริหารจัดการวัดเชิงระบบตามหลักสี่ปายะ 4” เป็นแนวทางในการบริหารจัดการวัดที่เข้าใจง่าย โดยใช้หลักสี่ปายะ 4 เป็นแกนหลักในการพัฒนา ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมวัดให้เหมาะสมและเป็นระเบียบ (อาวาสสี่ปายะ) การดูแลเรื่องอาหารให้มีคุณภาพและเพียงพอ (อาหารสี่ปายะ) การพัฒนาคนและการทำงานร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน (บุคคลสี่ปายะ) และการเผยแผ่ธรรมะให้

เข้ากับยุคสมัย (ธรรมสัปายะ) โดยนำมาบริหารจัดการอย่างเป็นขั้นตอน เช่น การวางแผน การลงมือทำ และการประเมินผล เพื่อให้วัดทำงานได้ดี เป็นระเบียบ น่าอยู่ และเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ในอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการหลักพระธรรมวินัยเข้ากับหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการกำหนดนโยบายและบริหารทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ปัญหาที่พบประกอบด้วย การจัดการสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม คุณภาพอาหารที่ไม่เอื้อต่อสุขภาพ การขาดความร่วมมือของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนที่ลดลง ซึ่งสามารถแก้ไขได้โดยการประยุกต์ใช้หลักสัปายะ 4 ได้แก่ อาวาสสัปายะ อาหารสัปายะ บุคคลสัปายะ และธรรมสัปายะ อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การบริหารจัดการวัดมีความเป็นระเบียบ มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทของสังคม และสามารถพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางทางจิตใจ และการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ประกอบด้วย

1.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ควรส่งเสริมให้มีนโยบายความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน เพื่อสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร และการพัฒนาสาธารณูปโภคภายในวัด โดยเน้นให้เกิด “วัดสัปายะ” ที่เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการวัดอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

1.2 ข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วม ควรมีการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของวัดให้มีความเข้าใจในแง่มุมชีวิตและการพัฒนาวัดและการอยู่ร่วมกันตามหลักพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะนำเสนอผลเกี่ยวกับการส่งเสริมหลักสัปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดได้อย่างครอบคลุมแล้วก็ตาม แต่ยังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้างความกลุ่มลึกลงทางวิชาการและต่อยอดองค์ความรู้ ได้แก่ การประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด การพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการวัดในบริบทสังคมสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- คุณ โทจันทร์. (2545). *พุทธศาสนากับสังคมสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.
- พระโกศล เขมรโต. (2566). การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการพัฒนาชุมชนสร้างสุขของ ชุมชนบ้านหนองหรั่ง ตำบลบางรูป อำเภอกุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูนันทสารกิจ (จิรัฏฐ์ อานนโท). (2566). การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภานุพงษ์ ฐิติธมโม (ใจแข็ง). (2567). การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 4 ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดตรัง. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ. (2533). *พุทธศาสนากับการพัฒนา ในความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระมหาเสงี่ยม สุวโจ (มณีนวชัย). (2561). รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา. ใน *คุชฎีนิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2542). *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- ศิรดา ยะโอษฐ์. (2562). การพัฒนาวัดให้เป็นสัปปายะ. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 200.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพระพุทธศาสนาแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.